

Mihaela-Mariana Morcov

TEHNICI LOCALE DE CONSTRUCȚIE A CASELOR ROMÂNEȘTI. O CERCETARE BAZATĂ PE ALRR. *SINTEZĂ*

Mai mult decât în volumele anterioare, materialul lexical din volumul al IV-lea, al ALRR. *Sinteză* (în curs de elaborare) se pretează, prin tematica sa (referitoare la gospodăria, respectiv, construcția casei țărănești), la o analiză centrată pe motivația extralingvistică a denumirilor.

Bogăția de informații culturale, care se desprind nu numai din explicațiile informatorilor, ci și din simpla analiză etimologică sau semantică a cuvintelor folosite pentru a desemna diverse materiale sau tehnici de construcție, ne-a determinat să întreprindem o cercetare al cărui scop îl constituie valorificarea materialului lexical din ALRR. *Sinteză*, ca sursă de documentare etnografică. Hărțile asupra cărora ne vom opri sunt: *Tencuiesc* (întrebarea 667), *Tencuială* (întrebarea 668), *Lipesc* (întrebarea 670), *Muruiesc*¹ (întrebarea 671) și *Muruiesc*² (întrebarea 672)¹.

Aspectele la care ne vom referi sunt, pe de o parte, diferențele existente între zonele țării, în ceea ce privește tehnicile și materialele de construcție, și, pe de altă parte, sursele prin care tehnicile de construcție și denumirile asociate cu acestea au pătruns în comunitățile tradiționale românești.

Cuvintele analizate se află în legătură cu următoarele sfere semantice: **1.** Materiale folosite la construirea caselor; **2.** Tehnici de prelucrare și aplicare a materialelor de construcție; **3.** Instrumente folosite în construcție.

1. MATERIALE FOLOSITE ÎN CONSTRUIREA CASELOR

1.1. Ciment ‘material de construcție în formă de pulbere fină, obținut prin măcinarea clincherului și care, în contact cu apa, face priză și se întărește’ (v. DEX *s.v.*).

Ca denumire a tencuiei, cuvântul *ciment* (< it. *cimento*, fr. *ciment*) este consemnat în câteva puncte din aria sud-estică (Muntenia, Moldova și Bucovina, în punctele 884, 567, 641, 666 și 475).

Această repartiție geografică este confirmată de prezența verbului *a cimentui*, cu sensul ‘a tencui’ în patru puncte din Moldova (501, 520, 530 și 641) și într-un punct din Dobrogea (884).

¹ Pe harta *Muruiesc*¹ sunt reprezentate verbele referitoare la acțiunea de netezire a pereților casei prin adăugarea unui strat de lut amestecat cu balegă, iar pe harta *Muruiesc*² au fost cartografiate verbele care evocă acțiunea de netezire a pardoselelor cu lut.

1.2. Var (var amestecat cu nisip)

Cu sensul ‘tencuială’, răspunsurile *var*, *var cu nisip* și *var de văcăluț* au fost notate exclusiv în Transilvania și în punctul 142 din Crișana.

Cuvântul *vărniță* este consemnat cu sensul ‘tencuială’ în 10 puncte din Oltenia. Termenul este înregistrat, de asemenea, ca denumire a materialului folosit pentru lipirea pereților, în punctul 780, din Muntenia. Așa cum se precizează și în DLR (s.v.), *vărniță* este un împrumut din bulgară. Bulg. *варница*. a pătruns, în română, atât cu sensul principal, ‘groapă folosită pentru arderea varului’, cât și cu sensul secundar, ‘var’, ambele accepții fiind prezente, deopotrivă, în dicționarele românești și în dicționarele limbii bulgare (DLR s.v. *vărniță*, DRB s.v. *варница*).

1.3. Mortar ‘material de construcție constituit dintr-un amestec de var, nisip, apă, ciment sau ipsos etc, folosit ca element de legătură între materialele de construcție solide’ (DEX, s.v.) (< lat. *mortarium*, cf. DLR s.v.).

Ca material de construcție, mortarul a intrat și s-a răspândit în Țările Române în perioade diferite, prin intermediul mai multor comunități aloglote, care au venit în contact cu populația vorbitoare de limba română. Această varietate se reflectă, la nivel lingvistic, prin prezența termenilor sinonimici: *maltăr*, *malter*, *văcălaș*, *tencuială* și *mortar*.

Maltăr

După cum rezultă din datele reprezentate pe harta *Tencuială*, din ALRR. *Sinteză*, în aria nord-vestică, denumirea *maltăr* este predominantă. Cuvântul provine din germanul *malter* (v. DLR s.v.). Sub forma *măltăr*, sau *mălter*, a pătruns în româna dialectală prin filieră maghiară (*ibid.*). Verbele derivate, *a măltări*, *a măltărui*, *a măltărisi*, create pe teren românesc, au fost consemnate în mai multe arii din partea de nord-vest a țării atât cu sensul ‘tencuiesc’, cât și cu sensurile ‘muruiesc¹’, ‘muruiesc²’ și ‘lipesc’.

În mai multe puncte din Transilvania, termenul *măltăr* și variantele acestuia, de origine maghiară, sunt concurate de un alt cuvânt de aceeași proveniență: *văcălaș* (din maghiarul *vakolas*, cf. DLR s.v.). Spre deosebire de acesta din urmă, consemnat în mai multe puncte din Transilvania și, izolat, în Crișana (punctele 206 și 208) și Moldova (punctele 577 și 578), verbele înrudite, *a văcăli* și *a văcălui* (< magh. *vakol*, cf. DLR, s.v.) sunt prezente într-o arie mai extinsă, care cuprinde o parte din Transilvania, Banat și Crișana.

Tencuială

Cuvântul *tencuială* este răspândit în cele mai multe graiuri. Denumirea a fost atestată, în mod special, în sud-estul țării. În schimb, a fost consemnată rar în graiurile din Transilvania și numai sporadic în Banat și Crișana. În zonele menționate, *tencuială* este marginalizat, de obicei, de termenii de origine germană și maghiară, discutați mai sus. În Maramureș termenul nu este înregistrat.

Tencuială este un deverbial de la *a tencui*, atestat pentru prima dată în limba literară, sub forma participiului *tencuit*, în 1673, în opera lui Dosoftei (*Psaltirea în versuri*, ed. I. Bianu, p. 148/17; DLR, s.v. *tencuit*²).

Cuvântul a fost considerat, de către unii autori, de origine poloneză (TDRG², III, s.v. *tencui*; CDED, II, s.v. *tencuiesc*; CDER, 8623, SDLR, s.v. *tencuiesc*, înclină în favoarea etimonului polonez, *tinkować* din germ. *tünchen* sau din cuvântul *tunikôn*, din germana veche < lat. *tunica* ‘cămașă’).

În SDLR și în DLR (s.v. *tencui*¹) s-a propus și ipoteza potrivit căreia românescul *a tencui* provine din ucraineanul (ruteanul) *тинькувати*. Ni se pare mai plauzibilă această explicație.

Mortar (< lat. *mortarium*)

Lexemul **mortár** este atestat, de cele mai multe ori, prin intermediul unor variante alterate (**mortál**, **mortuár**), explicabile nu atât prin dificultatea de pronunțare a lui *r* final, precedat de *r* în silaba anterioară, cât prin posibilitatea etimologiei populare, favorizate de structura fonetică a acestuia.

Sursa de răspândire a cuvântului o reprezintă limba standard. Potrivit datelor din DLR, în limba scrisă, cea mai veche atestare a termenului datează din a doua jumătate a secolului al XIX-lea (1887, în opera lui B. P. Hasdeu, cf. DLR s.v.). Din zonele urbane aflate în Muntenia și Moldova, cuvântul a migrat, împreună cu realitatea desemnată, către satele din sudul și din estul țării. Ne ajută să reconstituim acest traseu distribuția geografică a cuvântului (consemnat astăzi în graiurile din Oltenia, Muntenia, Dobrogea, în cele vorbite la granița dintre Muntenia și Transilvania, precum și în Moldova și în Bucovina). Împrejurările socioistorice în care *mortar* a pătruns în româna literară explică de ce cuvântul a prins rădăcini numai în vechiul Regat. În aria de nord-vest a țării, termenul nu a avansat, pe de o parte, pentru că a fost cunoscut mai târziu și, pe de altă parte, pentru că, în această zonă, graiurile dispuneau deja de doi termeni înrudiți, pătruși prin filieră maghiară și germană.

Balast ‘încărcătură de apă sau nisip ; pietriș folosit ca așternut pe care se montează trasele de cale ferată; amestec de pietriș și nisip întrebuițat la prepararea betonului sau la pietruirea șoselelor’ (DEX).

Cuvântul ilustrează o situație similară cu cea descrisă mai sus în legătură cu influența exercitată de limba cultă asupra graiurilor din sudul și din estul țării. Termenul este consemnat, la nivel dialectal, numai sub forma coruptă, **balástru**, în câteva localități din Bucovina, Moldova și mai ales în aria sudică (DGS, I s.v.). Această variantă augmentată se explică prin analogie (cf. cazuri similare de variante neologice: *fochistru*, *mașinistru*, ultimul dintre ele fiind atestat în DGS, II, s.v.).

1.4. Mortar nefinisat, neîntins

Această motivație se află la baza denumirilor **orozán** și **brúftű** (**bruftuiálă**), ambele atestate cu sensul ‘tencuială’ în Oltenia și, respectiv, în Moldova. Potrivit DLR (s.v.), etimologia cuvântului *orozan* este necunoscută. După părerea noastră, *orozan* este un împrumut din turc. *horasan*, consemnat, în RHDET (s.v.), cu sensul ‘mortar constituit din cărămidă pisată și noroi’. Atât formal, cât și semantic, tc. *horasan* corespunde cuvântului dialectal românesc, care a cunoscut o generalizare a sensului.

Bruftă este o variantă morfologică a lui *bruft*, atestat cu sensul ‘tencuială aruncată pe perete și neîntinsă’ (DEX, s.v. *bruft*). Etimologia cuvântului este nesigură. Autorii *Dicționarului etimologic al limbii române* (DELR, I, s.v. *bruft*) au reținut, dintre toate ipotezele de până acum, pe cea propusă de V. Bogrea, în opinia căruia cuvântul derivă din tc. *âbruft*.

1.5. Material de construcție refolosit

Cu sensul ‘tencuială’, a fost notat, în sudul țării (în mod excepțional, apare și în punctul 476, din Bucovina), cuvântul de origine turcească, *molóz*. Termenul menționat figurează, în DEX, cu accepția ‘material sub formă de pulbere de tencuială, spărturi de cărămidă și mortar, provenit din dărâmarea unor ziduri sau după executarea unor lucrări de zidărie’, sens confirmat de Emil Suciu (Suciu II, s.v.) și pentru etimonul turcesc. Structura semantică a etimanelor turcești, *moloz* și *horosan* (dicutat mai sus) relevă faptul că materialele de construcție constituite din praf cărămidă erau frecvent utilizate în comunitățile turcești care au intrat în contact cu populația vorbitoare de limba română.

1.6. Material constituit din pământ sau din lut

Tehnicile care presupun folosirea pământului sau a lutului ca materiale pentru acoperit pereții caselor sau partea de jos a unei încăperi, pe care se calcă, sunt specifice construcțiilor tradiționale sau locuințelor ridicate după modelul altor comunități tradiționale, aflate în contact cu populația românească din Banat, Crișana, Transilvania, precum și din sudul sau din estul domeniului dacoromân. Sub aspect lingvistic, acest fenomen este evidențiat de următoarele tipuri de cuvinte: moștenite din latină, formate pe teren românesc sau împrumutate din slavă și din turcă.

1.6.1. Termeni moșteniți din latină sau formați pe teren românesc din elemente autohtone

1.6.1.1. Pământ (< lat. *pavimentum*)

Pământul este asociat cu operația de lipire a pereților, în mod special, în Muntenia. În diverse localități din Muntenia, Oltenia și Bucovina, pământul este întrebuițat la netezirea *pomostului*².

În punctul 45, din Banat, lipirea pereților constă în adăugarea, în straturi, a pământului negru și a lutului („prima dată dăm cu pământ negru, cu *buș* și se zice *bușăsc*, apoi dăm cu pământ galben cu pleavă”).

După cum arată comentariile informatorilor din punctele 45, 52, 63, pământul folosit la lipirea pereților este, în general, amestecat cu paie.

² Am preluat din graiuri acest lexem, înregistrat, în DGS III, ca denumire pentru: stratul „de pământ bătătorit pe suprafața încăperilor unei case, care ține loc de pardoseală”, întrucât limba română standard nu deține un termen specializat cu acest sens.

1.6.1.2. *Lut* (< lat. *lutum*)

Ca denumire a materialului folosit la lipirea, la netezirea pereților, precum și la nivelarea *pomostului*, cuvântul *lut* este consemnat în mai multe puncte din Bucovina, Moldova și Basarabia. În aceste zone, lutul este folosit, de obicei, în combinație cu balega.

Verbul derivat, *a lutui*, evocă acțiunea de tencuire sau de netezire a pereților și a pomostului în două puncte din Muntenia : 747 și 847.

1.6.1.3. *Imală* ‘murdărie; lut, tină ; lut amestecat cu paie, întrebuințat la lipirea caselor’ (DA II/I, s.v. *ima*)

Imală este un deverbial, analizabil prin arhaicul *a ima* ‘a murdări, a mânji cu noroi’ (< lat. *limo,-are*) (DA, *ibid.*). În SDLR (s.v.), se precizează că termenul este specific părții de vest a țării, fapt confirmat de datele din ALRR. Sinteză: *imală* este înregistrat ca denumire a materialului folosit la lipirea pereților și la netezirea *pomostului* sau a pereților în punctul 112 din Crișana și în punctele 7, 17, 20, 25, 41 și 44, din Banat³.

1.6.2. Termeni de origine slavă sau cuvinte derivate pe teren românesc din cuvinte de origine slavă

Cuvântul *tină* (< sl. *muha*) este consemnat izolat în Crișana (punctele 139, 166, 177), unde desemnează materialele folosite la tencuirea caselor, la nivelarea dușumelor și la lipirea pereților.

A pomosti și *pomosteală* sunt specifice graiurilor din sudul țării, unde au fost înregistrate cu accepțiile: ‘a (se) umple cu pământ partea de jos a încăperilor unei case’ sau a ‘a tencui cu un strat subțire de lut, netezind pereții’ și, respectiv, ‘strat de pământ bătut pe suprafața încăperilor unei case, adesea ținând loc de pardoseală’, ‘tencuială subțire cu care se netezesc pereții’ (DGS III, s.v. *pomosteală*, *pomosti*). Verbul *a pomosti* ar putea fi un derivat creat pe teren românesc din cuvântul *pomost* ‘dușumea’ (< sb. *pomost*) (TDRG², III, s.v.) sau un împrumut din sârbescul *pomostiti*, atestat cu sensul ‘a pardosi, a podi’ (DLR, s.v. *pomosti*, Tomici 1999, s.v. *pomostiti*).

În Moldova și Bucovina, preferința pentru casele construite din lut și paie este confirmată de prezența cuvântului specific, *vălătuc* ‘colac de lut sau de pământ, amestecat cu paie sau cu rogoz pentru astupat pereții, formați dintr-o îngrăditură de pari’ (CADE, s.v.) (< *tăvăluc* unealtă folosită la fărîmarea bulgărilor de pământ < *tăvăli* + *-uc*, ptr. *tăvăli*, vsl. *valŭ*) (TDRG², III s.v.) și a derivatului *a învălătuci* ‘a lipi pereții’.

Cuvântul *plevui*, care, în mod normal, este întrebuințat cu sensul ‘a cerne pentru a curăța de pleavă’ (cf. DLR, s.v.), trebuie să fi fost asociat, de asemenea, cu materialul de construcție constituit din lut și paie. Termenul este atestat cu sensul ‘a lipi pereții’ în patru localități din Bucovina.

³ În DLR a fost consemnat, de asemenea, cu sensul ‘pământ sau lut muiate cu apă, imală’ cuvântul *muruială*.

1.6.4. Termeni cu etimologie nesigură

În mai multe localități din Transilvania, din Muntenia și din Dobrogea, a fost atestat verbul *a bulgări* ‘a lipi pereții’ (sens ulterior în raport cu cel etimologic, eliminat de tehnica de construcție a caselor). Cuvântul este menționat în dicționare cu sensurile ‘a acoperi cu lut scheletul de nuiele al unui grajd, al unei colibe’, ‘a lipi casa, grajdul etc. cu baligă (de obicei de vacă) amestecată cu lut și cu bulgări (fragmente) de pietre și cărămizi’ (DA, DEX). *A bulgări* este un cuvânt derivat de la *bulgăre* (cuvânt probabil autohton, cf. Boerescu 2017: 311).

Păpălăscă este înregistrat, în câteva puncte învecinate din sudul Transilvaniei, cu accepția ‘tencuială’. În DLR (s.v.), se precizează că baza de derivare a cuvântului, înregistrat cu sensurile ‘material de construcție’ și ‘noroi’, o reprezintă verbul *a păpăli* ‘a se strivi, a se terciui (despre fructe)’. Având în vedere relația dintre cele două sensuri menționate, cuvântul trebuie să fi desemnat, inițial, numai ‘noroiul’ și, ulterior, prin restrângere semantică, ‘mortarul’.

1.6.5. Termeni de origine turcească

Ceamurul este un material de construcție rudimentar ‘constituit din lut, apă și paie tocate (și unele substanțe minerale)’ (DEX, DA s.v. *ceamur*). Pe harta *Tencuială*, cuvântul *ĉeamúr* a fost consemnat în 14 puncte din Muntenia și Oltenia. Cuvântul provine din tc. *ĉamur* ‘argilă, noroi’ (DA, s.v. *ceamur*, Suciul II, s.v. *ceamur*).

Nu întâmplător, într-o arie învecinată, situată de o parte și de alta a graniței dintre Oltenia și Muntenia a fost consemnat, cu același sens, și cuvântul *ĉorbă*. Sensul din care s-a desprins accepția ‘tencuială’ a fost ‘pământ amestecat cu apă, folosit ca material de construcție, ceamur’, înregistrat atât în DA, cât și în Suciul II (s.v. *ciorbă*).

2. TEHNICI DE PRELUCRARE ȘI APLICARE A MATERIALELOR DE CONSTRUCȚIE

TEHNICA DE BĂTĂTORIRE (ARUNCARE) A MORTARULUI SAU A LUTULUI

A bate este înregistrat cu sensul ‘a lipi pereții’ preponderent în Moldova și Bucovina. În relație cu acțiunea de nivelare a *pomostului*, același verb este atestat în două localități din sudul țării (punctele 829 și 943).

Sensurile consemnate în dicționare sunt, uneori, subliniate sau completate de vorbitori cu detalii legate de operația de prelucrare a materialului. În Muntenia, aceștia fac deosebirea, prin intermediul verbelor *a pomosti* și *a lipi*, între acțiunea de preparare și procedeul de aplicare a materialului: *pămăstesc* ‘bat pământ cu un bătător’ ‘apoi trag o lipcă, lipesc’ (punctul 719, harta *Muruiesc*²), *pomostesc* [= bătătoresc pământul], și *pă urmă liphesc* (punctul 862, *ibid.*). ‘pămîstea și pă urmă liká’ (punctul 859, *ibid.*).

În alte puncte, dimpotrivă, *a pomosti* este asociat cu acțiunea de a umple sau de a acoperi partea de jos a încăperii cu lut. Ilustrează această situație răspunsurile din punctele 827 și 816: „umple cu pământ – pomostéală – camerele”; „spoșesc, pomostesc, úmplu”.

Cele mai frecvente verbe care desemnează operația de aplicare a materialelor de construcție prin aruncare sunt *a izbi*, *a arunca*, *a trânti* (*trânteală*) și *a buși*.

Termenul *a izbi* se întrebuințează, în mod special, în Transilvania în legătură cu operația de tencuire. Cu sensul ‘a lipi pereții’, *a izbi* este consemnat în mai multe puncte din nord-vestul țării, precum și în Moldova și Bucovina.

A buși ‘a lovi cu pumnul, a izbi’, ‘a împinge pe cineva cu putere’ (< bulg. *buša*, srb. *bušiti*, cf. DA I/I, DELR I, s.v. *buși*) s-a specializat în mai multe puncte din aria de nord-vest a țării cu sensul ‘a lipi pereții’.

TEHNICA DE ÎNTINDERE ȘI DE NETEZIRE A MATERIALULUI

Ung evocă acțiunea de lipire și de netezire a pereților sau a *pomostului*. Distribuția geografică a termenului indică faptul că, la început, acesta a fost folosit, exclusiv, în Moldova și Bucovina, de unde s-a răspândit, ulterior, în Maramureș și în Transilvania.

fățușesc ‘tencuiesc’, ‘netezesc *pomostul*’, ‘netezesc pereții’ (< *față* + *-ui*), cu varianta *fețesc*, este specific graiurilor moldovenești. Cu sensul ‘netezesc pereții’, *fățușesc* a fost consemnat și în câteva puncte din Muntenia.

îndreptéz ‘netezesc pereții’ a fost consemnat, sporadic, în mai multe graiuri ale țării.

netezesc este atestat cu referire la acțiunea de netezire a pereților și a *pomostului* în toată țara, cu excepția Maramureșului și a Bucovinei.

drișcușesc ‘netezesc cu *drișca* pereții sau *pomostul*’ (*a drișcui* < *drișcă* ‘mistrie’ < srb *drška*, bulg. *drška*).

Prezența termenului *drișcușesc* în sudul țării, precum și în Banat, confirmă dubla filieră: sârbă și bulgară.

șimitușesc ‘netezesc pereții sau *pomostul*’ este consemnat în câteva puncte din Crișana și Transilvania. Cuvântul este un împrumut din maghiarul *simít* (cf. DLR, s.v. *șimitui*), înregistrat de Lajos Tamás cu același sens (Tamás 1966, s.v.).

3. INSTRUMENTE FOLOSITE ÎN CONSTRUCȚIE

Instrumentele folosite pentru bătătorirea lutului poartă denumirea de *bătător*, *mai*, *oblu* sau *mistrie*.

Denumirea *bătător* (< *bate* + *-ător*) a fost înregistrată în punctele 126 și 719, din Crișana și din Muntenia, iar cuvântul *mai* (lat. *malleus*) a fost consemnat în Muntenia și în Oltenia.

După cum rezultă din răspunsurile notate pe harta *Muruiesc*¹, cuvântul *óblu* desemnează un instrument folosit la netezirea pereților. Termenul este întâlnit în locuțiunile: *a da cu oblu(a)*, *a lua* sau *a freca cu oblu* (harta *Muruiesc*¹). Accepția de ‘instrument folosit în zidărie’, care pare a fi specifică Transilvaniei și Banatului, se explică printr-o alterare a sensului, însoțită și de conversiunea clasei gramaticale, (accepția proprie a cuvântului fiind ‘neted, drept’, cf. DLR, s.v.). De la *oblu*, s-a creat derivatul *a obli*, atestat exclusiv în Banat și în Transilvania. Termenul *oblu* face parte dintre termenii de origine slavă păstrați și în aria nord-vestică. Vechimea cuvântului este confirmată atât de aria de răspândire, cât și de prima atestare a acestuia, care datează din 1688 (cf. DLR, *ibid.*).

Cuvântul *mistrie* ‘unealtă de zidărie formată dintr-o placă subțire de oțel și un mâner de lemn’ (< ngr. *μυστρι*) (cf. DLR s.v.) a fost înregistrat în punctele 597 și 897, din Moldova și Muntenia.

LOCALITĂȚILE UNDE NU EXISTĂ REALITATEA PENTRU CARE S-A FORMULAT ÎNTREBAREA

În anumite puncte din Banat sau din Oltenia, răspunsurile obținute subliniază faptul că, în contrast cu alte zone ale țării, nu se practică muruirea podelelor, întrucât solul încăperilor este acoperit cu lemn. „La noi să pardoséște pe jos, ásta (înțelegând prin *ásta* acțiunea de întindere a lutului, la care anchetatorul se referă în întrebare) să fáce la cîmpíe unde n-au lemn” (punctul 908, din nordul Olteniei).

Și în punctul 938 (din aceeași zonă), informatorul se distanțează de tehnica de nivelare a *pomostului*, pe care o asociază cu „casele bătrânești”.

În afara celor două răspunsuri din Oltenia, precizări care să confirme existența podelelor au mai fost consemnate în câteva localități din Banat, unde informatorii corelează *pomostul* cu casele din trecut sau cu cele din câmpie: „*o fi fost la bătrîn*. Noi avem podele” (punctul 26); „*la noi nu s-o muruít. pá la pústă (câmpie) am vâz/đút* (punctul 69)”; „Numai *la pústă, unde nu íera scîndură*” (punctul 70); „*s-o vâruít, mai demult, cu pámîn*” (punctul 72).

În punctul 10 sunt evocate exclusiv podelele din lemn, și din cărămidă („se pune *scîndură* sau *cărămidă*”). În punctul 21, răspunsul furnizat de informator (*fuspód* < germ. *Fussboden*) relevă faptul că, odată cu realitatea desemnată, a fost împrumutat și termenul corespunzător.

CONCLUZII

În încheiere, putem constata că ariile se delimitează destul de clar, atât la nivel lingvistic, cât și la nivel etnografic. Lutul este întrebuițat, din abundență, în Muntenia, Oltenia și, mai ales în Moldova, Bucovina și Basarabia. Totodată, aria sudică și aria estică se deosebesc față de restul domeniului dacoromân prin tehnicile

bazate pe utilizarea balastului și a mortarului nefinisat. Aria estică și cea sudică se opun ariei nord-vestice și în ceea ce privește denumirile materialelor comune sau unele dintre instrumentele folosite (*tencuială* se opune cuvintelor de origine maghiară sau germană folosite cu sensul ‘mortar’, *mistrie* se opune lui *oblu*). Terminologia materialelor de construcție corespunde, astfel, repartiției dialectale a dacoromânei.

Analiza noastră a pus în evidență varietatea surselor prin care au pătruns atât în limbă, cât și în viața satelor românești, elemente de cultură materială noi. Contactul dintre populația românească și anumite comunități la fel de tradiționale a permis consolidarea unor tehnici străvechi. Astfel, prin contactul cu populația turcească sau de origine slavă, românii și-au consolidat tehnicile bazate pe folosirea materialelor rudimentare sau mai puțin costisitoare. În consecință, pe lângă termenii autohtoni (*lut* sau *imălă*), au apărut și denumirile *pomostăială*, *tînă*, *êşamúr*, *orozán* sau *molóz*.

Alături de meșterii proveniți din comunitățile aloglote (maghiară, germană, austriacă, sârbă, bulgară sau ucraineană), școlile de zidărie din zonele urbane situate în sudul țării și în Moldova trebuie să fi jucat un rol fundamental în răspândirea unor materiale moderne, lucru care se reflectă la nivel lingvistic, în mod special, prin prezența cuvintelor *mortar* și *balastru* în ariile de sud și de est ale țării.

BIBLIOGRAFIE

- ALRR. Sinteză IV = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Sinteză*, volumul IV (în curs de elaborare) coordonator: Nicolae Saramandu, de Alina Celac, Teodora Nicoleta Toroipan, Irina Carmen Floarea, Ionuț Geană, Daniela Răuțu, Mara-Iuliana Manta, Mihaela-Mariana Morcov, Manuela Nevaci.
- Boerescu 2017 = Pârveu Boerescu, *Etimologii românești controversate. Ipoteze și soluții*, București, Editura Academiei Române, 2017.
- CADE = I.-Aurel Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat. Partea I: Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, de I.-Aurel Candrea. Partea II: *Dicționarul istoric și geografic universal*, de Gh. Adamescu, București, Editura Cartea Românească [1926–1931].
- CDED = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane. Vol. I. Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*, Francfort s/M., Ludolphe St. Goar; Berlin, A. Asher; Bucarest, Socec, 1870. Vol. II. *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Francfort s/M, Ludolphe St. Goar; Berlin, S. Calvary; București, Sotschek, 1879.
- CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționar etimologic al limbii române*. Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă, de Tudora Șandru-Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Editura Saeculum I. O., 2002.
- DA = Academia Română, *Dicționarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Pușcariu, Tomul I: *A–B*, București, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, 1913, Tomul II, Partea I: *F–I*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1934.
- DELR, I = *Dicționarul etimologic al limbii române*, volumul I, redactori responsabili: acad. Marius Sala, acad. Andrei Avram, responsabil de volum: Doru Mihăescu,

- redactori: Iuliana Chiricu, Ștefan Colceriu, Bogdan Cristea, Doina Doroftei, Ion Giurgea, Doru Mihăescu, Alexandra Moraru, Cristian Moroianu, Carmen Vasile, Laura Vasiliu, Editura Academiei Române, București, 2011.
- DGS, I–III = *Dicționarul graurilor dacoromâne sudice*, de Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha, Editura Academiei, Române, București, volumele I–III, 2009–2011.
- DLR = Academia Română, *Dicționarul limbii române*. Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Al. Graur și acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala și acad. Gheorghe Mihăilă, București, Editura Academiei, Tomul VII. Partea a 2-a, Litera O, 1969, Tomul VIII. Partea a 4-a. Litera P (*Pogrijanie-Presimțire*), 1980; Tomul XI. Partea a 2-a. Litera T (*T–Tocălișă*), 1982.
- DRB = *Dicționar româno-bulgar*, întocmit de către Ivan Penacov, Jeleazco, Rainov, și Gheorhe Pauncev, sub redacția Acad. St. Romanski și a lui St. Ilcev, Sofia, Editura Academiei Bulgare de Științe, 1962.
- RHDET = Serap Bezzmez, *The redhouse turkish-english dictionary*, Nisan, Istanbul, 2007.
- SDLR = August Scriban, *Dicționarul limbii românești (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*, edițiunea întâia, Iași, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939.
- SUCIU, II. = Emil Suci, *Influența turcă asupra limbii române*. București, Editura Academiei Române. vol. II. *Dicționarul cuvintelor românești de origine turcă*, 2010, 913 p.
- TDRG², III = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, 2., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron, Band III, Wiesbaden, Otto Harrassowitz. 1989.
- Tamás 1966 = Lajos Tamás. *Etymologisch historisches wörterbuch der ungarischen elemente in rumänisch*, London, Hague, Paris, Mouton& Co, 1966.
- Tomici 1999 = Mile Tomici, *Dicționar sârb-român*, volumul 2: Lj-P, Timișoara, Savez Srba u Rumuniji, 1999.

TECHNIQUES LOCALES DE CONSTRUCTION DES MAISONS ROUMAINES.
RECHERCHE FONDEE SUR L'ALRR. *SINTEZĂ*

(Résumé)

À travers les mots enregistrés sur cinq cartes de l'ALRR. *Sinteză*, nous avons essayé d'identifier les différentes techniques et les matériaux de construction spécifiques à l'espace rural roumain situé entre les frontières de la Roumanie et de la République de la Moldavie. À part les différences qu'on peut établir entre les petites zones et régions, on constate, en premier lieu, des divergences importantes entre la partie de l'ouest et celle formée par le sud et l'est du domaine dacoroumain, non seulement en ce qui concerne le référent, mais aussi en ce qui concernent les noms des matériaux et des instruments communs utilisés.

Cuvinte-cheie: tehnici de construcție, materiale de construcție, etimon, grai.

Mots-clés: techniques de construction, matériaux de construction, étymon, patois.

*Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

